

Бутнік-Сіверський О.Б.,

д.е.н., професор Науково-дослідний інститут
інтелектуальної власності НАПрН України

СТИМУЛЮВАННЯ ВІНАХІДНИЦЬКОЇ ТВОРЧОСТІ В УМОВАХ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ

Для стимулювання винахідницької творчості в умовах бюджетного фінансування при зазначеній вище невизначеності, доцільно створити Інноваційний фонд розвитку Міністерства оборони України, який дозволить спрямувати його на цільове отримання та підтримання охоронних документів ОП1В. стимулювання авторів за впровадження результатів винахідницької творчості в системі науково-виробничого комплексу Міністерства оборони України, що дозволить подолати інноваційну інерційність, зайве адміністрування, розвине та прискорить інноваційну активність, розв'яже наявні проблеми невизначеності при стимулюванні винахідницької творчості в умовах бюджетного фінансування.

Ключові слова: об'єкти права інтелектуальної власності, винахід, корисна модель, промисловий зразок, науковий проект, виробничий проект, технічна ініціатива, «Ноу-хау», винахідницька творчість.

При бюджетному фінансуванні винахідницької творчості в системі науково-виробничого комплексу Міністерства оборони України, його керівництво на цьому етапі стискається з актуальною проблемою стимулювання результатів винахідницької творчості. Частіше при комерціалізації результатів винахідницької творчості в межах країни, де присутній пасивний прибуток в умовах неприбуткової діяльності, його стимулювання здійснюється лише за рахунок розпорядника бюджетних коштів, який повинен передбачити в кошторисі витрати на здійснення стимулювання винахідницької діяльності. При цьому планування (прогнозування) розміру стимулювання результатів винахідницької творчості стискається з невизначеністю, так як ще відсутні очікувані результати винахідницької творчості, за яким стоять: можливості наявного науково-технічного потенціалу: терміни розробки (коротко-, середню-,

або довгострокові): відсутність результатів її корисності за якісними та економічними параметрами; невідомо рішення замовника науково-технічної розробки щодо організаційно-правової форми її використання.

Щодо об'єктів права інтелектуальної власності (далі - ОПІВ), які набуваються за результатами виконання законодавчо-нормативної процедури з отримання охоронних документів на результати винахідницької діяльності, то цей етап теж здійснюється за рахунок розпорядника бюджетних коштів, який повинен передбачити в кошторисі на це витрати. При цьому розмір витрат на проходження процедури з отримання охоронних документів на результати винахідницької діяльності, також стискається з невизначеністю, так як відсутні відомості про зміст заявки на отримання охоронних документів, яка залежить від результату винахідницької творчості (винахід, корисна модель, промисловий зразок), а від цього залежать терміни отримання охоронних документів, у зв'язку з проведенням формальної або неформальної експертизи при реєстрації права на результат винахідницької творчості.

Щодо стимулювання (винагороди) авторів винахідницької творчості, що є суттєвою складовою інноваційного прориву в розробці високоточної, високоточної, найпередовішої техніки для Збройних Сил України або для науково-технічного забезпечення науково-виробничого комплексу Міністерства оборони України, то цей етап теж здійснюється за рахунок бюджетних коштів, які треба передбачити в кошторисі витрати самим виконавцем розробки для розпорядника бюджетних коштів. При цьому розмір винагороди автора/ів результату винахідницької творчості, пов'язано зі створенням ОПІВ. його удосконаленням, доведенням до стану корисного використання, випробуванням, що пов'язано зі етапами розробки та впровадженням інноваційно-інвестиційного проекту. На цьому етапі, керівництво в системі науково-виробничого комплексу Міністерства оборони України, стискається з умовами передачі результатів? винахідницької творчості, створених за рахунок бюджетного фінансування, у вигляді

інноваційної техніки/продукції, інноваційної технології тощо по відношенню до замовника, розпорядника бюджетних коштів, який може, придбати розробку для подальшого її розміщення, або виконувати функції посередника, або залишити розробку у виконавця замовлення. Саме на цьому етапі вирішується комерціалізація (розміщення, передача, продаж) результатів винахідницької творчості у вигляді інноваційного продукту (науковий проект) або інноваційної продукції (виробничий проект). Комерціалізація результатів винахідницької творчості оформляється договорами або на відчуження (продаж) ОПІВ. або шляхом передачі прав за ліцензійним договором між ліцензіаром (продавцем) та ліцензіатом (покупцем) з відповідним оформленням в системі бухгалтерського обліку.

Керівництво в системі науково-виробничого комплексу Міністерства оборони України, стискається з умовами передач результатів винахідницької творчості, створених за рахунок бюджетного фінансування, з відносинами авторів-розробників на рівні службового винаходу, одного із правових інститутів, що має за мету захистити інтереси роботодавця, з якими винахідник пов'язаний трудовими відносинами, зробити так, щоб винахідник не мав можливість передати свій винахід нікому, іншому, крім роботодавцю. Таким чином, у патентному праві інститут службового винаходу тією чи іншою мірою гарантує інтереси роботодавця, захищаючи його від конкурентів. Зазначимо, що відповідно до п. 1 ст. 429 Цивільного кодексу України (ЦКУ) особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт. У випадках, передбачених законом, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності на такий об'єкт можуть належати юридичній або фізичній особі, де або у якій працює працівник. Службовий винахід - це винахід (корисна модель, промисловий зразок), створений працівником у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи дорученням роботодавця. До службових обов'язків належать обов'язки що зафіксовані у трудових договорах (контрактах), посадових

інструкціях функціональних обов'язків працівника, що передбачають виконання робіт, які можуть привести до створення винаходу (корисної моделі). Дорученням роботодавця є видане працівникові у письмовій формі завдання. Яке безпосередньо стосується специфіки діяльності підприємства або діяльності роботодавця і може привести до створення винаходу (корисної моделі, промислового зразка).

Традиційно, роботодавець не фіксує у трудових договорах (контрактах), посадових інструкціях функціональних обов'язків працівника, виконання робіт, пов'язаних з розробкою ОПВ у вигляді винаходів та корисних моделей, як особистий вид творчої діяльності працівників, які потребують від підприємства планування відповідних витрат та створення умов на робочих місцях для творчої діяльності працюючих в умовах обмеженості фінансових та матеріальних ресурсів, а також потребує враховувати наявність ризиків втрат, які можуть не покриватися отриманим прибутком (витратами) від такої діяльності, а в окремих випадках, ще є на підприємствах не сприйняття в трудових колективах привілейованих умов для окремих посадових осіб з високим рівнем особистої творчої ініціативи.

Найбільш розповсюдженою формою винахідницької творчості працівника є технічна ініціатива у вигляді раціоналізаторської пропозиції, яка і сьогодні підтримується на підприємствах. Але рівень такої технічної ініціативи є місцевий і не може поширюватись на процеси, технології, способи, які належать до винаходів та корисних моделей, які потребують в ринкових умовах діяльності підприємств спеціального оформлення та реєстрації їх не на підприємстві, а в державній установі з залученням патентних повірених та інших спеціалістів, що потребує від підприємства значних витрат. Зазначимо, що сьогодні важко керівництву підприємств зацікавити працівників в умовах обмежених фінансових та матеріальних ресурсів, плинності висококласних спеціалістів, здійснювати службові замовлення з залученням працівників та використання їх виробничого досвіду та знань до розробки винаходів та корисних моделей, промислових

зразків, які повинні стати власністю підприємства, при відсутності стимулювання у вигляді відповідної винагороди їх творцям та розробникам.

В ЦК України, значно поширені можливості щодо відносин між роботодавцями та винахідниками стосовно винаходів (корисних моделей, промислових зразків), створених працівниками у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи дорученням роботодавця, але при цьому залишається проблема стимулювання такої творчої діяльності на підприємствах з державною формою власності та з залученням до цього бюджетного фінансування. У зв'язку з зазначеним, п. 2 статті 429 ЦК України передбачено, що майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якій він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором, а відповідно п. 3 ст. 429 ЦКУ особливості здійснення майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, можуть бути встановлені законом, а саме спеціальним законодавством. При цьому слід зазначити, відповідно до п. 1 ст. 430 ЦКУ особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовлення, належать творцеві цього об'єкта а пунктом 2 ст. 430 ЦКУ передбачено, що майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта та замовникові спільно, якщо інше не встановлено договором. А відповідно до п. 1 ст. 431 ЦКУ порушення права інтелектуальної власності, в тому числі невизнання цього права чи посягання на нього, тягне за собою відповідальність, встановлену цим ЦКУ. іншим законом чи договором.

Однією з форм взаємовідносин колективу авторів-винахідників. до якого залучені окрім працівників роботодавця і працівники зі сторони, з роботодавцем є укладання ліцензійного договору про передачу прав на використання об'єктів права інтелектуальної власності у вигляді винаходів (корисних моделей, промислових зразків), що забезпечують відповідні

економічні переваги для роботодавця в ринкових умовах діяльності, пов'язаних з відсутністю матеріальних та фінансових витрат на розробку, реєстрацію, експертизи придатності об'єктів права інтелектуальної власності, а також переваги комерційної вигоди щодо пошуку економічно доцільних винаходів (корисних моделей, промислових зразків), які можуть бути адаптовані до господарської діяльності роботодавця. Зазначені витрати бере на себе колектив авторів-винахідників. Одночасно, взаємовідносини з роботодавцем на ліцензійній основі передбачені п.4 ст. 426 ЦКУ, а саме умови надання дозволу (видачі ліцензії) на використання об'єктів права інтелектуальної власності можуть бути визначені ліцензійним договором, який укладається з дотриманням вимог цього ЦКУ (статті 1107 - 1114 глави 75) та іншого закону (ст. 30 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

Найбільш економічно доцільною є форма взаємовідносин колективу авторів-винахідників, до якого залучені окрім працівників роботодавця і працівники зі сторони, з роботодавцем є укладання ліцензійного договору про передачу прав на використання ОПІВ у вигляді винаходів (корисних моделей, промислових зразків) через посередника - комісіонера, яким виступає юридична особа, яка вкладає свій капітал у розробку, реєстрацію та експертизи придатності ОПІВ, і згодом виступає ліцензіаром по відношенню до роботодавця, який за ліцензійним договором виступає в ролі ліцензіата. Взаємовідносини з колективом авторів-винахідників, до якого залучені окрім працівників роботодавця і науковці-працівники зі сторони, будуються на комісійній основі, де колектив авторів-винахідників виступає в ролі комітента. Різниця лише в тому, що юридична особа набуває права власності на винахід (корисну модель, промисловий зразок), що дозволяє їй набути права ліцензіара по відношенню до ліцензіата (роботодавця) та гарантує зменшення ризиків на вкладений у такий бізнес капітал, а колектив авторів-винахідників розробляє додатково до переданого юридичній особі винаходу (корисної моделі) «ноу-хау», який є розвитком переданого юридичній особі

винаходу (корисної моделі, промислового зразка), та за значенням є найбільш технічно та технологічно ціннішим чим сам винахід (корисна модель, промисловий зразок), який передається на умовах комісійного договору. Зазначена конструкція правовідносин з урахуванням закордонного досвіду, є найбільш економічно доцільною для всіх контрагентів ринку та має переваги і для роботодавця, яким не вкладає відповідні матеріальні та фінансові ресурси в розробку як винаходу (корисної моделі, промислового зразка), так і «ноу-хау» до нього.

Для стимулювання винахідницької творчості в умовах бюджетного фінансування при зазначеній вище невизначеності, доцільно створити Інноваційний фонд розвитку Міністерства оборони України, який дозволить спрямувати його на цільове отримання та підтримання охоронних документів ОП1В. стимулювання авторів за впровадження результатів винахідницької творчості в системі науково-виробничого комплексу Міністерства оборони України, що дозволить подолати інноваційну інерційність, зайве адміністрування, розвине та прискорить інноваційну активність, розв'яже наявні проблеми невизначеності при стимулюванні винахідницької творчості в умовах бюджетного фінансування.